

สถาบัน GLAM: การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ และการวิเคราะห์บรรณมิติ

พิมพ์พิญาดา รัศมีทวิสุข¹ อมรินทร์ ศรสวรรณ² และโชคธำรงค์ จงจอหอ^{3*}

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบและการวิเคราะห์บรรณมิติของบทความวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM (หอศิลป์ หอสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑ์) ในฐานข้อมูล SCOPUS ในช่วงปี ค.ศ. 1940–2025 โดยใช้ VOSviewer และ Bibliometrix with R พบว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 327 รายการ โดยแนวโน้มการวิจัยเพิ่มขึ้น นักวิจัยที่ตีพิมพ์บทความวิจัยมากที่สุด คือ Candela, Gustavo ประเทศต้นสังกัดที่มีจำนวนบทความวิจัยมากที่สุด คือ ประเทศสหราชอาณาจักร สำหรับสถาบันต้นสังกัดของผู้แต่งที่ได้รับการอ้างอิงถึงจำนวนมากที่สุด คือ มหาวิทยาลัยลิเวอร์พูล สำหรับวารสารที่เผยแพร่มากที่สุด คือ วารสาร Journal of Open Humanities Data ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่ม Q3 และมีค่า H-index เท่ากับ 4 หัวข้อวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 8 กลุ่มคลัสเตอร์ ได้แก่ (1) บทบาทของศูนย์ GLAM (2) ข้อมูลเปิด (GLAM open data) (3) มนุษยศาสตร์ดิจิทัล (digital humanities) (4) การกำกับดูแลสถาบัน GLAM (GLAM governance) (5) การค้นคืนสารสนเทศ GLAM (GLAM information retrieval) (6) ทรัพยากรสารสนเทศบนเทคโนโลยีบล็อกเชน (blockchain) (7) สารานุกรมข้อมูลสถาบัน GLAM (8) บทบาทของผู้ใช้ในการสร้างเนื้อหาของสถาบัน GLAM สำหรับแนวโน้มการศึกษาค้นคว้า พบว่า แบ่งเป็น 4 ช่วงเวลา ดังนี้ (1) ปี ค.ศ. 1940–2014 ยุคบุกเบิกที่ผลงานวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM มีความแยกส่วนกันอย่างชัดเจน (2) ปี ค.ศ. 2015–2019 ยุคเชื่อมโยงความรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มสถาบัน GLAM (3) ปี ค.ศ. 2020–2022 ยุคเปลี่ยนผ่านบทบาทของสถาบัน GLAM สู่ความเสมือนจริงในยุคดิจิทัล (4) ปี ค.ศ. 2023–2025 ยุคที่บทบาทของสถาบัน GLAM ได้บูรณาการข้ามศาสตร์กับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญของสถาบัน GLAM จากบทบาทดั้งเดิมในฐานะผู้อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ไปสู่การเป็นศูนย์กลางข้อมูลเชิงบูรณาการที่ประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ AI เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงวิทยาศาสตร์ที่ซับซ้อนในปัจจุบัน

คำสำคัญ : การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ; บรรณมิติ; หอศิลป์; หอสมุด; หอจดหมายเหตุ; พิพิธภัณฑ์

¹ นิสิตระดับปริญญาตรี สาขาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อีเมล: pimpiyada.ratsamithawisuk@g.swu.ac.th

² ผู้ช่วยนักวิจัย สาขาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อีเมล: amarin.sonsuwan@g.swu.ac.th

³ อาจารย์ประจำ สาขาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อีเมล: chokthamrong@g.swu.ac.th

* Corresponding author: chokthamrong@g.swu.ac.th

GLAM Institutions: A Systematic Literature Review and Bibliometric Analysis

Pimpiyada Ratsamithawisuk¹ Amarin Sonsuwan²

and Chokthamrong Chongchorhor^{3*}

Abstract

This research conducted a systematic literature review and bibliometric analysis of research articles concerning GLAM institutions (Galleries, Libraries, Archives, and Museums) within the SCOPUS database from 1940 to 2025, utilizing VOSviewer and Bibliometrix with R. A total of 327 articles were identified, showing an increasing publication trend. Key findings indicate that Candela, Gustavo is the most prolific author, the United Kingdom is the top contributing country, and the University of Leeds is the most highly cited affiliated institution. The most published journal is the Journal of Open Humanities Data (Q3, H-index 4). The research topics were analyzed and subsequently divided into eight primary clusters, reflecting the evolving scope of GLAM studies. These clusters include traditional institutional functions such as (1) Role of GLAM Centers, and management aspects like (4) GLAM Governance. A significant focus is placed on digital and access strategies, specifically (2) GLAM Open Data, (3) Digital Humanities, and (5) GLAM Information Retrieval. Furthermore, the analysis highlights emerging technological and participatory research areas, namely (6) Information Resources on Blockchain Technology, the use of linked data via (7) GLAM Institutional Data Encyclopedia, and the interactive perspective of (8) Role of Users in Content Creation within GLAM Institutions. Research Trends were analyzed across four distinct periods, revealing a significant shift from the fragmented pioneering era (1940–2014) to the current phase (2023–2025) of cross-disciplinary integration with Artificial Intelligence (AI) technology. The study demonstrates that GLAM institutions are transitioning from their traditional role as cultural heritage conservators to becoming AI-driven integrated data centers utilized for complex scientific analysis.

Keywords: Systematic literature review; Bibliometrics; Galleries; Libraries; Archives; Museums

¹ Bachelor's degree student in the Information Studies Program, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University. E-mail: pimpiyada.ratsamithawisuk@g.swu.ac.th

² Research Assistant in the Information Studies Program, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University. E-mail: amarin.sonsuwan@g.swu.ac.th

³ Lecturer in the Information Studies Program, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University. E-mail: chokthamrong@g.swu.ac.th

* Corresponding author: chokthamrong@g.swu.ac.th

ISSN: 3027-6977 (ออนไลน์)

Received: February 6, 2026; Revised: April 13, 2026; Accepted: April 30, 2026

บทนำ

สถาบัน GLAM ซึ่งประกอบด้วย หอศิลป์ (Galleries) ห้องสมุด (Libraries) หอจดหมายเหตุ (Archives) และพิพิธภัณฑ์ (Museums) ซึ่งคำว่า GLAM บัญญัติขึ้นโดย Zorich et al. (2008) เพื่อสื่อถึงสถาบันที่มีบทบาทในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและความทรงจำของมนุษยชาติ โดยในระยะแรกสถาบัน GLAM ได้ใช้คำว่า "สถาบันแห่งความทรงจำ" (Memory Institutions) (Dempsey, 1999) ที่ประกอบไปด้วยคำย่อ เช่น LAM หรือ ALM ซึ่งการตัดตัวอักษร 'G' ออกในช่วงเวลาดังกล่าวเนื่องจากบทบาทเชิงพาณิชย์ของหอศิลป์ (Galleries) บางแห่ง ในระยะต่อมา Warren & Matthews (2018) พบว่า หอศิลป์ (Galleries) สามารถหลอมรวมและผสมผสานบทบาทความร่วมมือในการสงวนรักษาความทรงจำของมนุษยชาติผ่านการบริหารคอลเล็กชันดิจิทัลได้ ทำให้ในระยะต่อมาหอศิลป์ (Galleries) จึงได้รับการยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งในสถาบัน GLAM (Kennan & Lymn, 2019) ด้วยจุดยืนร่วมกันที่ชัดเจนของสถาบัน GLAM ในการอนุรักษ์วัตถุจัดแสดงหรือสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศเพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงและใช้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Salse et al., 2024) ส่งผลให้สถาบัน GLAM ได้รับความสนใจในฐานะแหล่งเก็บรักษาข้อมูลมาตรฐานในด้านมรดกทางวัฒนธรรม ศิลปะ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติในระดับนานาชาติเพื่อประโยชน์ในการศึกษา การวิจัย และการพัฒนาวัฒนธรรม (Candela et al., 2024)

ในประเทศไทยยังไม่มีวรรณกรรมที่กล่าวถึงสถาบัน GLAM โดยตรงแต่มีเพียงการให้คำนิยามโดยแยกขาดจากกันไว้ ดังนี้ “หอศิลป์ (Gallery)” หมายถึง สถานที่เก็บรวบรวมสะสมผลงานศิลปกรรมของศิลปินในแต่ละยุคสมัย หอศิลป์มีหน้าที่ดูแลรักษาผลงานและจัดแสดงนิทรรศการผลงานด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อการศึกษา ค้นคว้า ให้ความรู้และให้ความเพลิดเพลินแก่สาธารณชน (Mukdamanee, 2022) “ห้องสมุด (Library)” มีชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น หอสมุด ศูนย์สารสนเทศ สำนักบรรณสาร สำนักวิทยบริการ เป็นต้น ห้องสมุดเป็นแหล่งที่จัดหาและรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์ สิ่งไม่ตีพิมพ์ และสื่อดิจิทัลมาไว้บริการกับผู้ใช้โดยมีลักษณะเป็นห้องหรืออาคารที่มีระบบจัดเก็บรวบรวมรักษาทรัพยากรสารสนเทศประเภทต่าง ๆ ซึ่งอาจรวมทั้งต้นฉบับ ลายมือเขียน ไมโครฟิล์ม เป็นต้น เพื่อใช้เป็นที่ค้นคว้าหาความรู้ (Royal Institute, 2011) “หอจดหมายเหตุ (Archives)” หมายถึง สถานที่เก็บรักษาเอกสารที่ได้รับการประเมินคุณค่าเป็นเอกสารจดหมายเหตุโดยทั่วไปเป็นอาคารที่เหมาะสมเพื่อเก็บรักษาเอกสารจดหมายเหตุและเปิดบริการให้ผู้สนใจเข้าไปศึกษาค้นคว้าตามวัตถุประสงค์ เอกสารที่เก็บรักษาในหอจดหมายเหตุเป็นเอกสารสิ้นกระแสนการใช้งานแล้วและได้รับการประเมินว่ายังมีคุณค่าต่อเนื่องสมควรเก็บรักษาเอาไว้อย่างถาวรเพื่อใช้ประโยชน์ประกอบด้วยเอกสารลายลักษณ์ (Textual Records) ได้แก่ ต้นฉบับ ตัวเขียน หนังสือโต้ตอบ เป็นต้น เอกสารโสตทัศนวัสดุด้านจดหมายเหตุ (Audio-Visual Records) ได้แก่ ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว เสียงที่ได้รับการบันทึกไว้ เอกสารประเภทแบบแปลน แผนที่ แผนผัง และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (Electronics Records) (Weenasonti, 2020) “พิพิธภัณฑ์หรือพิพิธภัณฑสถาน (Museum)” เป็นสถานที่เก็บรวบรวมและจัดแสดงวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มีความสำคัญในด้านวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาและความเพลิดเพลินใจ (Royal Institute, 2011) จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าหอศิลป์ (Galleries) ห้องสมุด (Libraries) หอจดหมายเหตุ (Archives) และพิพิธภัณฑ์ (Museums) หรืออีกนัยหนึ่ง คือ สถาบัน GLAM ซึ่งเป็นแหล่งสำหรับการศึกษาค้นคว้า ช่วยส่งเสริมการเข้าถึงสารสนเทศและความรู้ ช่วยในการฝึกทักษะอาชีพ และการจัดกิจกรรมเพื่อให้ความ

ผลิตเพลงกับประชาชนทุกเพศทุกวัย ตลอดจนเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นและของชาติ (Kongpoon, 2025)

แม้ว่าสถาบัน GLAM เหล่านี้จะมีบทบาทที่คล้ายคลึงกัน แต่ด้วยคุณลักษณะของวัตถุจัดแสดงและทรัพยากรสารสนเทศที่หลากหลายทำให้การปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน อาทิ การปฏิบัติงานด้านโครงสร้างข้อมูลและเมทาดาตาของคอลเล็กชันดิจิทัล เป็นต้น (Zeng & Qin, 2016) ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางวิชาชีพและวัฒนธรรมองค์กรของสถาบัน GLAM แต่ละแห่งอย่างน่าสนใจ เนื่องจากแต่ละสถาบันล้วนมีองค์กรวิชาชีพของตนเอง (Warren & Matthews, 2018) และบุคลากรต่างสำเร็จการศึกษาจากศาสตร์เฉพาะทางที่แยกจากกันตามมาตรฐานวิชาชีพ (Trant, 2009) ก่อให้เกิดการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรที่หลอมรวมทักษะที่เหมาะสมสำหรับบุคลากรในสถาบัน GLAM ขึ้นมา (Ray, 2009) โดยเริ่มจากหลักสูตรเชิงบูรณาการด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์กับหลักสูตรด้านพิพิธภัณฑ์ศึกษาที่วิจัยและพัฒนาขึ้นโดยสำนักวิชาสารสนเทศ (iSchool) แห่งมหาวิทยาลัย Kent State เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาบุคลากรในสถาบัน GLAM (Shu & Mongeon, 2016)

ในปัจจุบันนักวิจัยได้ผลิตผลงานวิชาการเกี่ยวกับสถาบัน GLAM ในระดับนานาชาติเพิ่มมากขึ้นเพื่อศึกษานโยบายและบทบาทของสถาบัน GLAM ในมิติต่าง ๆ อาทิ การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม การสงวนรักษาองค์ความรู้ และการให้บริการเกี่ยวกับความทรงจำของมนุษยชาติ งานวิจัยเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงภูมิทัศน์ของงานวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM ในอนาคต ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM โดยการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบควบคู่กับการวิเคราะห์บรรณมิติในฐานข้อมูลนานาชาติ SCOPUS เพื่ออธิบายสภาพทั่วไปของงานวิจัย การอ้างอิงการจัดกลุ่มความรู้ และแนวโน้มงานวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM ในอนาคต

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(1) ความเป็นมาของสถาบัน GLAM

แนวคิด GLAM ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อสะท้อนการบรรจบกันของสถาบันที่เดิมดำเนินงานอย่างเป็นอิสระจากกัน โดยมีเป้าหมายร่วมในการจัดเก็บ สงวนรักษา และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรม (Salse et al., 2024) แม้สถาบันเหล่านี้จะมีที่มาและแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการสารสนเทศที่แตกต่างกัน แต่ต่างมีภารกิจพื้นฐานที่ทับซ้อนกันในด้านการรวบรวม การจัดเก็บ และการให้บริการสารสนเทศเพื่อสาธารณประโยชน์ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการบรรจบกันเพื่อสร้างความร่วมมือและแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างสถาบัน (Pratiwi et al., 2020) ด้วยเหตุนี้ แนวคิด GLAM จึงให้ความสำคัญกับคุณค่าร่วมของสถาบันเป็นหลัก มากกว่าการจำกัดกรอบพิจารณาไว้เพียงความแตกต่างทางวิชาชีพเฉพาะทาง (Rovira et al., 2021)

อย่างไรก็ดี บริบททางกายภาพและบริบทการดำเนินงานของสถาบัน GLAM มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะปริมาณและประเภทของทรัพยากรในคอลเล็กชันระหว่างกลุ่มห้องสมุดและหอจดหมายเหตุ เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ (Gooch et al., 2025) นอกจากนี้การใช้แนวคิด "สถาบันแห่งความทรงจำ" (Memory Institutions) เพื่อเป็นกรอบความเข้าใจร่วมสำหรับสถาบัน GLAM อาจเป็นการลดทอนความสำคัญของระเบียบวิธีปฏิบัติเฉพาะทาง ตลอดจนทำให้แนวคิดเรื่อง "ความทรงจำ" ให้ขาดความลุ่มลึกในเชิงทฤษฎี (Logan & Liew, 2023) อีกทั้งการบูรณา

การในลักษณะนี้อาจมองข้ามความแตกต่างที่สำคัญในมิติของการลงรายการทางบรรณานุกรม (Cataloging) การจัดหมวดหมู่ (Classification) และการตีความข้อมูลของแต่ละวิชาชีพ ทั้งนี้ ความทับซ้อนของภารกิจดังกล่าวกลับเป็นแรงผลักดันสำคัญที่นำไปสู่ความพยายามในการพัฒนากลยุทธ์และเครื่องมือร่วมกันของสถาบัน GLAM เพื่อการจัดการความรู้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Wati & Rahmi, 2021)

การทำความเข้าใจแนวคิดสถาบัน GLAM อย่างรอบด้านจึงจำเป็นต้องพิจารณาควบคู่กันทั้งในมิติของการบรรจบกันทางพันธกิจ (Convergence) และความแตกต่างทางระเบียบวิธีปฏิบัติทางวิชาชีพ ทั้งนี้พัฒนาการของคำศัพท์ GLAM นั้น พบว่า แนวคิดนี้เริ่มต้นจากการใช้ตัวย่อ "LAM" (Libraries, Archives, Museums) เพื่อเน้นย้ำถึงความคล้ายคลึงและศักยภาพในการดำเนินงานร่วมกัน (Jubaidi, 2021) ก่อนที่ในระยะต่อมา จะมีการเพิ่มองค์ประกอบ "G" (Galleries) (Voutssas-M, 2023) เพื่อขยายขอบเขตความร่วมมือให้ครอบคลุมสถาบันที่มุ่งเน้นงานศิลปะและการจัดนิทรรศการ การผนวกรวมนี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนารอบแนวคิดเชิงบูรณาการ เพื่อให้สถาบัน GLAM สามารถดำเนินงานได้อย่างยั่งยืนภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณ และตอบสนองต่อความคาดหวังในการสร้างองค์กรที่เปิดกว้างและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสาธารณชน (Avdikos et al., 2024) การบรรจบกันของสถาบันเหล่านี้ยังถือเป็นกลยุทธ์สำคัญในการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทรัพยากร เพื่อยกระดับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและดึงดูดผู้ใช้บริการในบริบทดิจิทัล (VanderBerg, 2012) ในบริบทสถาบันการศึกษา ความร่วมมือเช่นนี้ช่วยให้มหาวิทยาลัยสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีความหลากหลายได้อย่างเป็นระบบและมีมาตรฐาน (Mukhlis & Laugu, 2023) ในการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน GLAM ภายในองค์กรเดียวกันอาจเผชิญอุปสรรคจากระเบียบปฏิบัติที่แตกต่างกัน (Salse et al., 2024) แต่การบูรณาการระบบสารสนเทศถือเป็นความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์เพื่อลดการแบ่งแยกของข้อมูลระหว่างสถาบัน (Dutta & Mukhopadhyay, 2022)

ในปัจจุบันสถาบัน GLAM ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (Digital Integration and Artificial Intelligence) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรสารสนเทศและขยายศักยภาพการเข้าถึงสารสนเทศมรดกทางวัฒนธรรม (Net et al., 2024) ซึ่งนำไปสู่การส่งเสริมความเข้าใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนผ่านการแบ่งปันความรู้ (Kwiecien et al., 2025) สอดคล้องกับมุมมองของผู้ใช้บริการที่ตระหนักว่า การบรรจบกันของสถาบัน GLAM มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางมรดกทางวัฒนธรรมให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนยิ่งขึ้น (Logan & Liew, 2023)

(2) แนวคิดพื้นฐานของการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ

การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (Systematic literature review) เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัยที่คัดเลือกมาอย่างเป็นระบบเพื่อตอบคำถามวิจัยที่เฉพาะเจาะจง กระบวนการนี้ดำเนินการตามระเบียบวิธีการวิจัย (Protocol) ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าอย่างชัดเจนเพื่อลดอคติ (Bias) ในการคัดเลือกและเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลลัพธ์ (Linnenluecke et al., 2019) ซึ่งแตกต่างจากการทบทวนวรรณกรรมแบบดั้งเดิมที่อาจขาดความโปร่งใส การกำหนดเกณฑ์การคัดเข้าและคัดออก (Inclusion and Exclusion criteria) อย่างรัดกุมช่วยให้อย่างมั่นใจว่าข้อมูลที่นำมาสังเคราะห์มีความเกี่ยวข้องและครอบคลุม (Kraus et al., 2022) ทั้งนี้แนวทางสำคัญที่ช่วยยกระดับความโปร่งใสของการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (Systematic reviews) และการวิเคราะห์หอคิ

มาน (Meta-analyses) ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 2009 ภายใต้ชื่อ PRISMA มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างมาตรฐานในการรายงานผลการศึกษาลักษณะนี้ อันจะช่วยเพิ่มคุณค่าและประโยชน์ต่อบุคลากรทางการแพทย์ ผู้กำหนดนโยบาย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ (Moher et al., 2009) ซึ่งแนวทางดังกล่าวประกอบด้วยตัวแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) จำนวน 27 ข้อ และเอกสารอธิบายและขยายความ (Explanation and elaboration) ได้ให้คำแนะนำที่ครอบคลุมสำหรับการรายงานผลการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (Page et al., 2021)

(3) แนวคิดพื้นฐานของการวิเคราะห์บรรณมิติ

อย่างไรก็ตาม การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบสามารถเสริมศักยภาพให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นได้ด้วยการวิเคราะห์บรรณมิติ ซึ่งเป็นระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้ในการศึกษาโครงสร้างและพลวัตขององค์ความรู้ (Öztürk et al., 2024) การวิเคราะห์บรรณมิติมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้เทคนิคทางคณิตศาสตร์และสถิติเพื่อประเมินวรรณกรรมในระดับมหภาคผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลบรรณานุกรม (Kumar, 2025) การใช้เครื่องมือวิเคราะห์ขั้นสูง เช่น VOSviewer และ Bibliometrix เพื่อสร้างแผนที่เครือข่าย อาทิ การอ้างอิงร่วม (Co-citation) และการใช้คำสำคัญร่วม (Co-occurrence) ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการทำงานร่วมกันและแนวโน้มการเผยแพร่ผลงาน ดังนั้น การบูรณาการระเบียบวิธีทั้งสองเข้าด้วยกันจึงช่วยเปิดเผยโครงสร้างทางปัญญา (Intellectual Structure) และระบุช่องว่างทางความรู้ของสาขาวิชาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม (Durmaz et al., 2023)

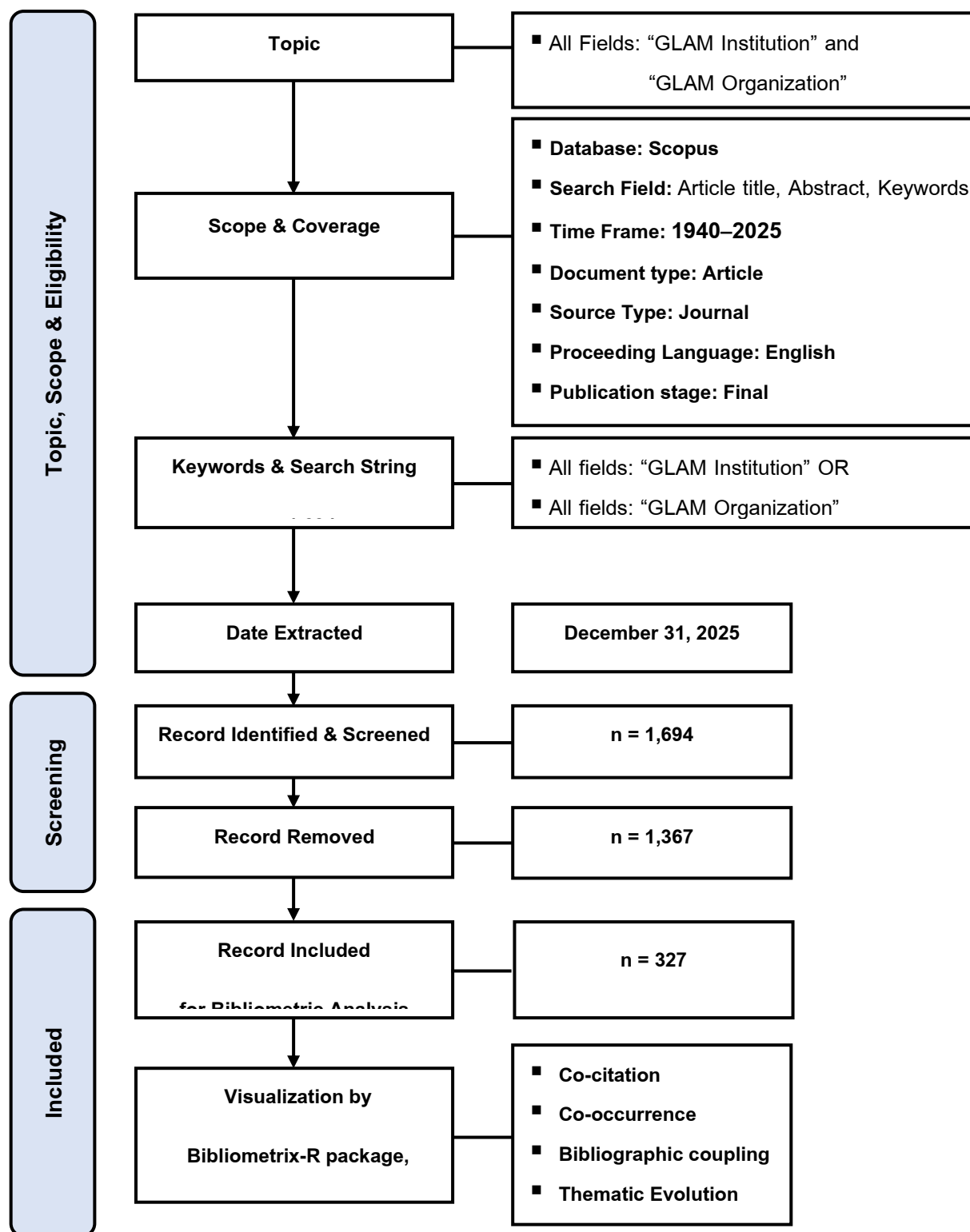
จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่างานวิจัยของสถาบัน GLAM ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Studies) หรือการศึกษาในบริบทเฉพาะของกลุ่มสถาบันใดสถาบันหนึ่ง แม้จะเริ่มมีงานวิจัยที่กล่าวถึงการบูรณาการข้ามศาสตร์และการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงขาดการศึกษาที่ฉายภาพรวมโครงสร้างองค์ความรู้ (Knowledge Structure) และวิวัฒนาการของวรรณกรรมวิจัยที่เกี่ยวกับสถาบัน GLAM อย่างเป็นระบบ ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งอุดช่องว่างขององค์ความรู้ดังกล่าว โดยใช้วิธีการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบร่วมกับการวิเคราะห์บรรณมิติ (Bibliometric Analysis) ผ่านกรอบแนวคิด PRISMA (Moher et al., 2009) เพื่อวิเคราะห์เครือข่ายภาพจินตทัศน์ (Visualization) ของการเปลี่ยนแปลงของวรรณกรรมวิจัยของสถาบัน GLAM รวมทั้งเพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอแนะสำหรับทางการกำหนดนโยบายให้กับสถาบัน GLAM ตลอดจนนำเสนอข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาหลักสูตรสารสนเทศศาสตร์ให้กับสถาบัน GLAM ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อทบทวนวรรณกรรมเชิงระบบและวิเคราะห์บรรณมิติจากบทความวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM ในฐานข้อมูลนานาชาติ SCOPUS

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ทฤษฎีการวิเคราะห์โดเมน (Domain Analysis) และโครงสร้างความรู้ (Knowledge Structure) เป็นกรอบแนวคิดหลัก (Hjørland, 2017) โดยมองว่าสถาบัน GLAM เป็นระบบนิเวศของสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกัน โดยใช้กระบวนการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (Systematic Literature Review) ตามแนวทาง PRISMA Statement (Moher et al., 2009) เพื่อคัดกรองชุดข้อมูลอย่างมีหลักเกณฑ์ จากนั้นจึงนำการวิเคราะห์บรรณมิติ (Bibliometric Analysis) ตามแนวคิดของ Pritchard (1969) ที่มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้วิธีการทางคณิตศาสตร์และสถิติกับรายการบรรณานุกรมเพื่อสังเคราะห์แผนที่ทางความรู้ (Science Mapping) (Donthu et al., 2021) และเครือข่ายความร่วมมือในการสื่อสารทางวิชาการ (Scholarly Communication) (Borgman, 2007) รวมถึงนำเสนอพลวัตของความรู้เกี่ยวกับสถาบัน GLAM ที่เกิดขึ้นจริงจากฐานข้อมูลนานาชาติ SCOPUS ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1940–2025 ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อนักวิชาการทางสารสนเทศศาสตร์ เพราะการวิเคราะห์ดังกล่าวสามารถช่วยให้เข้าใจว่าขอบเขตความรู้เกี่ยวกับสถาบัน GLAM มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และมีแนวโน้มเติบโตไปในทิศทางใดในอนาคต

ภาพที่ 1 กระบวนการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบและการวิเคราะห์บรรณมิติโดยหลักการ PRISMA (ดัดแปลงจาก Moher et al., 2009)

วิธีดำเนินการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรมเชิงระบบและวิเคราะห์บรรณมิติจากบทความวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM (Galleries, Libraries, Archives, Museums) ในฐานข้อมูลนานาชาติ SCOPUS มีรายละเอียดดังนี้

(1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ บทความวิจัยเกี่ยวกับหอศิลป์ (Galleries) ห้องสมุด (Libraries) หอจดหมายเหตุ (Archives) และพิพิธภัณฑ์ (Museums) ในฐานข้อมูลนานาชาติ SCOPUS ในช่วงปี ค.ศ. 1940-2025 พบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 1,694 รายการ กลุ่มตัวอย่าง คือ บทความวิจัยที่ผ่านเกณฑ์การคัดเข้าและคัดออก (Inclusion and Exclusion Criteria) ตามมาตรฐาน PRISMA ซึ่งเมื่อตรวจสอบความถูกต้องแล้ว มีจำนวนบทความที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์บรรณมิติขั้นสุดท้ายทั้งสิ้น 327 รายการ ทั้งนี้สาเหตุที่เริ่มเก็บรวบรวมข้อมูลในปี ค.ศ. 1940 เนื่องจากในปี ค.ศ. 1940 เป็นปีแรกที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM ในฐานข้อมูลนานาชาติ SCOPUS

(2) เครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสำรวจบทความวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM ในฐานข้อมูลนานาชาติ SCOPUS

(3) การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

(3.1) การสืบค้นได้กำหนดขอบเขตเฉพาะบทความวิจัยที่มีชื่อเรื่อง (Article title) บทคัดย่อ (Abstract) และคำสำคัญ (Keywords) ตรงกับคำว่าสถาบันแกลม (GLAM Institution) และองค์กรแกลม (GLAM Organization) โดยตีพิมพ์ในฐานข้อมูล SCOPUS ตั้งแต่ปี ค.ศ.1940–2025 เท่านั้น ทั้งนี้ คำสำคัญและเงื่อนไขที่ใช้สืบค้นประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ (1) All fields in Article: "GLAM Institution" OR "GLAM Organization" (2) Type: "Article" (3) Language: "English" (4) Year: "1940–2025" พบบทความวิจัยที่จำนวน 1,694 รายการ

(3.2) การสืบค้นประยุกต์ใช้ตรรกะบูลีน (Boolean operation) รวมทั้งใช้เทคนิคการตัดคำ (truncation) เทคนิคการหาคำพ้อง (synonyms) และเทคนิคการใช้คำค้นอิสระ (free text) เพื่อปรับแต่งคำค้นให้ครอบคลุม กล่าวคือ ผู้วิจัยได้กำหนดคำค้นอิสระ (free text) และคำพ้อง (synonyms) ที่สำคัญ อาทิ "Memory Institutions" และ "Cultural Heritage Institutions" เพื่อให้ครอบคลุมบริบทของสถาบัน GLAM ในระดับสากล พร้อมทั้งใช้เทคนิคการตัดคำ (truncation) ด้วยเครื่องหมายดอกจัน (*) ในคำสำคัญหลัก เช่น Librar*, Archiv*, และ Museum* เพื่อขยายขอบเขตการจัดเก็บบรรณมิติให้ครอบคลุมทุกรูปศัพท์ นอกจากนี้ยังได้ใช้ตัวเชื่อม "OR" ในการรวมกลุ่มคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน และตัวเชื่อม "AND" เพื่อจำกัดขอบเขตการสืบค้นให้ตรงตามวัตถุประสงค์ในเขตข้อมูลชื่อเรื่อง-บทคัดย่อ-คำสำคัญ (TITLE-ABS-KEY)

(3.3) คัดกรองผลการสืบค้นตามแนวทางเพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงเนื้อหาของบทคัดย่อในบทความวิจัย โดยผู้วิจัยได้พิจารณาเนื้อหาจากชื่อเรื่อง คำสำคัญ และบทคัดย่อเพื่อให้ได้บทความวิจัยที่ครอบคลุมมากที่สุด โดยบทความวิจัยที่เข้าข่ายมีจำนวนทั้งสิ้น 327 รายการซึ่งเป็นบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการที่มีรายชื่ออยู่บนฐานข้อมูล SCOPUS ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1940 เป็นต้นมา ดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยจะดำเนินการคัดเลือกบทความวิจัยแบบเฉพาะเจาะจง ตั้งแต่ ค.ศ. 1940–2025

ทั้งนี้ได้คัดกรองบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ. 2026 ออกไปเนื่องจากเป็นข้อมูลจากบทความวิจัยประเภทก่อนตีพิมพ์ (Preprints)

(4) การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณได้ดำเนินการวิเคราะห์คุณลักษณะของบทความวิจัยโดยใช้งานโปรแกรม “VOSviewer” และ “Bibliometrix with R” โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์บรรณมิติ (Bibliometric analysis) ผู้วิจัยได้เริ่มทำความสะอาดข้อมูล (data cleansing) โดยนำรายการที่คัดกรองได้จากฐานข้อมูล Scopus มาตรวจสอบคุณสมบัติและพิจารณาความซ้ำซ้อนโดยคัดแยกรายการที่ซ้ำซ้อนออกไป และตรวจสอบข้อมูลให้เหมาะสมกับมาตราอัตราส่วน (Ratio Scale) หลังจากนั้นจึงปรับรูปแบบข้อมูลให้เป็นแนวทางเดียวกัน แล้วบันทึกเป็นไฟล์ดิจิทัลที่อยู่ในรูปแบบ Comma-Separated Values หรือ ไฟล์ CSV ซึ่งสามารถนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ด้วยซอฟต์แวร์เพื่อหาค่าสถิติพื้นฐาน (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage) ค่ามัธยฐาน (median) และช่วง (range) และวิเคราะห์แผนผังใจความหลัก (Thematic map analysis) เพื่อนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างคำสำคัญ (keywords) กับข้อมูลบรรณมิติของงานวิจัยตามหลักการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบและการวิเคราะห์บรรณมิติ หรือ PRISMA (Moher et al, 2009)

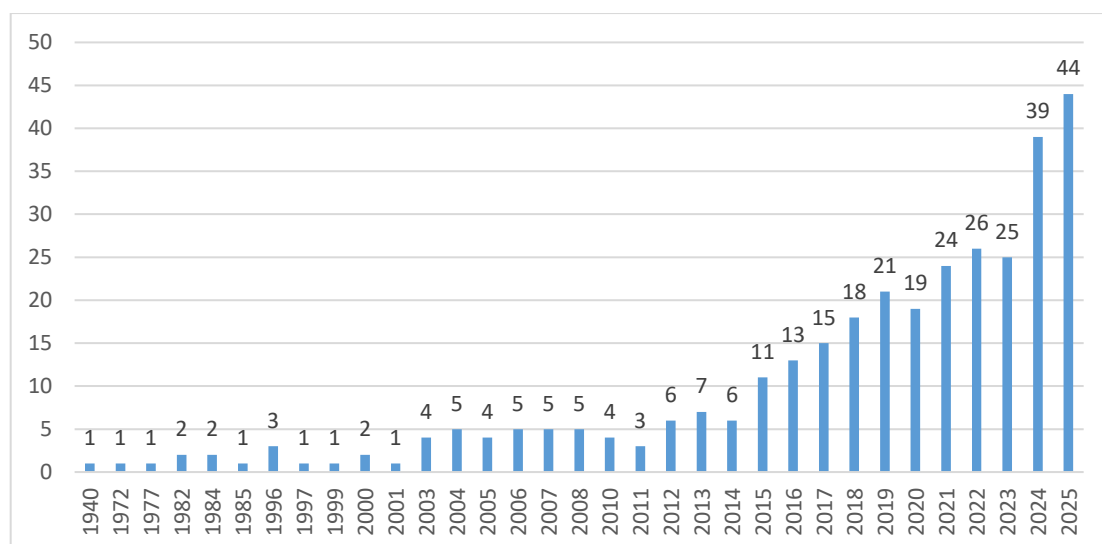
ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแบ่งเป็น 2 ส่วน ตามที่อธิบายในบทนำและวิธีการศึกษา ได้ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 สภาพปัจจุบันของงานวิจัย

(1.1) ผลการสืบค้นเอกสารงานวิจัย

ผลการวิเคราะห์แนวโน้มของบทความวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM ในฐานข้อมูล Scopus ระหว่างปี ค.ศ. 1940–2025 พบว่า มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ (1) ช่วงเริ่มต้น ระหว่างปี ค.ศ. 1940–2013 เป็นช่วงที่จำนวนบทความยังอยู่ในระดับ "ต่ำมากและมีการเติบโตอย่างช้า ๆ" โดยส่วนใหญ่มีจำนวนบทความ ไม่เกิน 5 เรื่องต่อปี ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับสถาบัน GLAM ยังไม่เป็นที่แพร่หลายในวงวิชาการระดับนานาชาติ (2) ช่วงที่สอง ระหว่างปี ค.ศ. 2014–2020 เป็นช่วงที่เริ่มเห็น "แนวโน้มการเติบโตอย่างสม่ำเสมอและชัดเจนขึ้น" โดยจำนวนบทความอยู่ในช่วงประมาณ 10 ถึง 20 เรื่องต่อปี และเพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจนตั้งแต่ปี ค.ศ. 2016 เป็นต้นไป ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสนใจในประเด็นนี้ทั้งจากนักวิชาการและวงการ GLAM (3) ช่วงที่สาม ระหว่างปี ค.ศ. 2021–2025 เป็นช่วงที่มีการ "เติบโตแบบก้าวกระโดดและรวดเร็วที่สุด" โดยในปี 2024 มีจำนวนบทความสูงถึงประมาณ 40 เรื่อง และปี 2025 มีจำนวนสูงสุดที่ประมาณ 43 เรื่อง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและการตื่นตัวของวงการสถาบัน GLAM ต่อการนำเสนอผลงานในวงวิชาการระดับนานาชาติอย่างชัดเจน

ภาพที่ 2 แนวโน้มจำนวนเอกสารงานวิจัยระหว่างปี ค.ศ. 1940–2025 (ข้อมูลเมื่อ 31 ธันวาคม 2567)

(1.2) ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของเอกสารงานวิจัย

ผลการวิเคราะห์ พบว่า บทความวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM จำนวน 327 รายการ ตีพิมพ์ในช่วงปี ค.ศ. 1940–2025 โดยมีแหล่งตีพิมพ์ 245 แหล่ง มีอัตราการเพิ่มจำนวนบทความวิจัยต่อปี คิดเป็นร้อยละ 0.81 บทความวิจัยทั้งหมดมีอายุเฉลี่ย 7.45 ปี และมีการอ้างอิงเฉลี่ยต่อบทความเท่ากับ 19.14 ครั้ง โดยมีเอกสารอ้างอิงทั้งหมด จำนวน 2,731 รายการ ผู้แต่งใช้คำสำคัญในบทความ 2,384 คำ (Keywords Plus) และเป็นคำสำคัญที่ผู้แต่งระบุเองจำนวน 1,030 คำ บทความที่มีผู้เขียนร่วมพบว่ามีจำนวน 1,074 รายชื่อ เป็นผู้เขียนเพียงคนเดียว 72 รายชื่อ คิดเป็นร้อยละ 6.29 ของผู้เขียนทั้งหมด และบทความที่มีผู้เขียนมากกว่าหนึ่งคน 1,072 รายชื่อ คิดเป็นร้อยละ 93.71 ของผู้เขียนทั้งหมด ทั้งนี้ จำนวนผู้แต่งร่วมต่อบทความคิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.91 รายชื่อ และมีบทความที่เกิดจากความร่วมมือในระดับนานาชาติ คิดเป็นร้อยละ 27.22 สำหรับผู้แต่งที่มีจำนวนบทความมากที่สุด ได้แก่ Candela, Gustavo ประเทศต้นสังกัดที่มีจำนวนบทความมากที่สุด คือ ประเทศสหราชอาณาจักร (United Kingdom) สำหรับสถาบันต้นสังกัดที่ได้รับการอ้างอิงมากที่สุด ได้แก่ มหาวิทยาลัยลิเวอร์พูล

ตารางที่ 1 นักวิจัย/ผู้แต่งที่มีจำนวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากที่สุด 3 อันดับแรก

อันดับ	นักวิจัย	จำนวนบทความ (Number of publication)	จำนวนการอ้างอิง (Citations)
1.	Candela, Gustavo	6	56
2.	Stratton, Jon	4	13
3.	Alam , Sultana Lubna	3	54
	Liew, Chern Li	3	33
	Chambers, Sally	3	19
	Dobрева, Milena	3	22
	Gabriëls , Nele	3	13
	XU, Xin	3	1

ตารางที่ 2 ประเทศที่มีจำนวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากที่สุด 5 อันดับแรก

อันดับ	ประเทศต้นสังกัดของนักวิจัย/ผู้แต่ง * (Country)	จำนวนบทความ (Number of publication)
1.	สหราชอาณาจักร (United Kingdom)	33
2.	สหรัฐอเมริกา (United States of America – USA)	32
3.	ออสเตรเลีย (Australia)	29
4.	จีน (China)	27
5.	สเปน (Spain)	14

ตารางที่ 3 องค์กร/สถาบันที่มีจำนวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากที่สุด 5 อันดับแรก

อันดับ	ชื่อองค์กร/สถาบันต้นสังกัดของนักวิจัย/ผู้แต่ง (Affiliation)	ประเทศ (Country)	จำนวนบทความ (Number of publication)
1.	มหาวิทยาลัยลีดส์ (University Of Leeds)	สหราชอาณาจักร (UK)	38
2.	มหาวิทยาลัยเรดดิง (University Of Reading)	สหราชอาณาจักร (UK)	32
3.	มหาวิทยาลัยแห่งสถาบันวิทยาศาสตร์จีน (University Of Chinese Academy of Science)	จีน (China)	19
4.	ศูนย์วิจัยวิทยาศาสตร์แห่งชาติ (Centre National De Recherches)	ฝรั่งเศส (France)	14
	มหาวิทยาลัยอาลากันต์ (Universitat D'Alacant)	สเปน (Spain)	14
5.	สภานิติวิทยาศาสตร์-ฟิสิกส์ (Csic-Instituto De Astrofísica)	สเปน (Spain)	13
	มหาวิทยาลัยซิดนีย์ (The University Of Sydney)	ออสเตรเลีย (Australia)	13

(1.3) ผลการวิเคราะห์แหล่งตีพิมพ์

ผลการวิเคราะห์ พบว่า แหล่งตีพิมพ์บทความวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM มีการกระจายตัวในวารสารหลากหลายสาขา ทั้งในกลุ่มบรรณารักษศาสตร์โดยตรง และวารสารด้านวิทยาศาสตร์กายภาพ และสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพสูง โดยวารสารที่มีจำนวนบทความตีพิมพ์สูงสุดคือ Journal of Open Humanities Data ซึ่งมีจำนวนบทความทั้งสิ้น 9 บทความ และมีค่า H-Index เท่ากับ 2 โดยจัดอยู่ในกลุ่มคุณภาพระดับ Q3 รองลงมาคือวารสาร Monthly Notices of the Royal Astronomical Society ซึ่งมีจำนวนบทความทั้งสิ้น 7 บทความ แต่มีค่า H-Index สูงถึง 357 และจัดอยู่ในกลุ่มคุณภาพสูงสุดระดับ Q1 ถัดมาคือวารสารที่มีจำนวนบทความเท่ากันที่ 6 บทความ ได้แก่ Agricultural and Forest Meteorology (จัดอยู่ในกลุ่มคุณภาพระดับ Q1 และมีค่า H-Index 185) และ Journal of the Australian Library and Information Association (จัดอยู่ในกลุ่มคุณภาพระดับ Q1 และมีค่า H-Index 22) นอกจากนี้ ยังพบวารสาร Information Research ที่มีจำนวนบทความทั้งสิ้น 4 บทความ แต่จัดอยู่ในกลุ่มคุณภาพระดับ Q1 และมีค่า H-Index เท่ากับ 74 ผลการวิเคราะห์นี้ สะท้อนให้เห็นว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ GLAM นั้นมิได้จำกัดอยู่เพียงสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศเท่านั้น แต่ยังถูกตีพิมพ์ในวารสารด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีคุณภาพสูง (Q1) อย่างกว้างขวาง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะที่เป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ของหัวข้อวิจัยนี้ ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แหล่งการตีพิมพ์งานวิจัยด้านสถาบัน GLAM ที่มีจำนวนมากที่สุด 5 อันดับแรก

อันดับ	แหล่งตีพิมพ์ / ชื่อวารสาร (Sources)	จำนวนบทความ (Number of publication)	ดัชนีคุณภาพ (H-Index)	ระดับวารสาร (Quartile)
1.	Journal of Open Humanities Data	9	2	Q3
2.	Monthly Notices of the Royal	7	357	Q1
3.	Agricultural and Forest Meteorology	6	185	Q1
	Journal of the Australian Library and Information Association	6	22	Q1
	Lecture Notes in Computer Science	6	499	Q3
4.	Information Research	4	74	Q1
5.	Journal of Information Science	3	81	Q1
	Library and Information Service	3	20	Q3
	Advances in Librarianship	3	12	Q4

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เนื้อหาและทิศทางการพัฒนางานวิจัย

(2.1) ผลการวิเคราะห์ผู้แต่งและแหล่งตีพิมพ์ที่ถูกอ้างอิงงานวิจัยมากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ผู้แต่งบทความวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM พบว่า ทิศทางการวิจัยที่มีอิทธิพลต่อสาขานี้มุ่งเน้นไปที่การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลขั้นสูงและการจัดการข้อมูลเป็นหลัก โดยบทความที่มีการอ้างอิงถึงสูงสุด 5 อันดับแรก มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 5 ดังนี้

(2.1.1) บทความ "The potential of virtual reality (VR) for immersive experiences" โดย Champion ที่ตีพิมพ์ในวารสาร Virtual Archaeology Review มีการอ้างอิง 92 ครั้ง โดยเนื้อหาความรู้ระบุถึงการยกระดับประสบการณ์ของผู้เข้าชมและความสามารถในการตีความมรดกทางโบราณคดีด้วยเทคโนโลยีความจริงเสมือน

(2.1.2) บทความ "3D printing in cultural heritage conservation" โดย Rahaman ที่ตีพิมพ์ในวารสาร Digital Applications in Archaeology and Cultural Heritage มีการอ้างอิง 90 ครั้ง โดยเนื้อหาความรู้ระบุถึงความสำคัญของเทคโนโลยีการสร้างแบบจำลองทางกายภาพในงานอนุรักษ์และการจัดแสดงของสถาบัน GLAM

(2.1.3) บทความ "The sacred and the secular in the urban landscape" โดย Yeoh ที่ตีพิมพ์ในวารสาร Cities มีการอ้างอิง 85 ครั้ง โดยเนื้อหาความรู้ระบุถึงบริบททางสังคมและผังเมืองที่ดูแลรักษาโดยสถาบัน GLAM

(2.1.4) บทความของ Terras เรื่อง "The challenge of the data landscape: Infrastructure, governance, and skills in digital humanities and cultural heritage" มีการอ้างอิง 33 ครั้ง เนื้อหาความรู้ระบุถึงนโยบายด้านโครงสร้างพื้นฐานและข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เป็นที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนในสถาบัน GLAM

(2.1.5) บทความของ Candela เรื่อง "The European Open Science Cloud as a game-changer for GLAMs" มีการอ้างอิง 30 ครั้ง เนื้อหาความรู้ระบุถึงแนวทางของกลยุทธ์การประยุกต์ใช้

วิทยาศาสตร์เปิด (Open Science) และระบบคลาวด์ (Cloud Computing) ในการยกระดับการเข้าถึง และการจัดการมรดกทางดิจิทัล

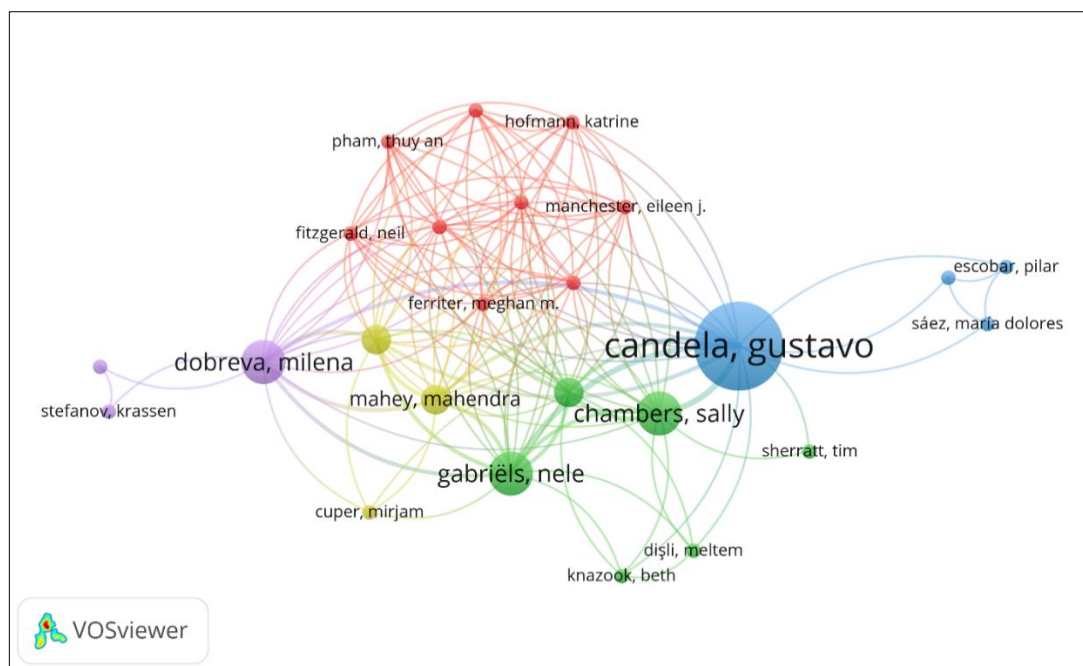
ตารางที่ 5 นักวิจัย/ผู้แต่งที่ถูกอ้างอิงงานวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM มากที่สุด 5 อันดับแรก

อันดับ	บทความวิจัย (Paper)	การอ้างอิง (TC)	การอ้างอิงต่อปี (TC per Year)
1.	Champion, E., Bruno, F., Tola, V., Brizzi, A., & Cuzzocrea, G. (2020). The potential of virtual reality for immersive experiences in archaeological heritage. <i>Virtual Archaeology Review</i> , 11(23), 1–13. https://doi.org/10.4995/var.2020.13226	92	15.34
2.	Rahaman, H., Sun, J., & Ma, X. (2019). Current status and future trends in the application of 3D printing in cultural heritage conservation. <i>Digital Applications in Archaeology and Cultural Heritage</i> , 12, e00102. https://doi.org/10.1016/j.daach.2019.e00102	91	13.00
3.	Yeoh, B. S. A. (1996). Runes of the city: The sacred and the secular in the urban landscape. <i>Cities</i> , 13(5), 287–293. https://doi.org/10.1016/0264-2751(96)00028-5	85	8.34
4.	Terras, M. (2021). The challenge of the data landscape: Infrastructure, governance, and skills in digital humanities and cultural heritage. <i>Big Data & Society</i> , 8(1). https://doi.org/10.1177/20539517211006165	33	6.60
5.	Candela, L., Castelli, D., & Nika, I. (2022). Cultural Heritage and its Digital Life: The European Open Science Cloud (EOSC) as a game-changer for GLAMs. <i>Journal of Information Science</i> , 48(2), 159–176. https://doi.org/10.1177/0165551520950246	30	7.51

(2.2) ผลการวิเคราะห์การอ้างอิงร่วม (Co-citation)

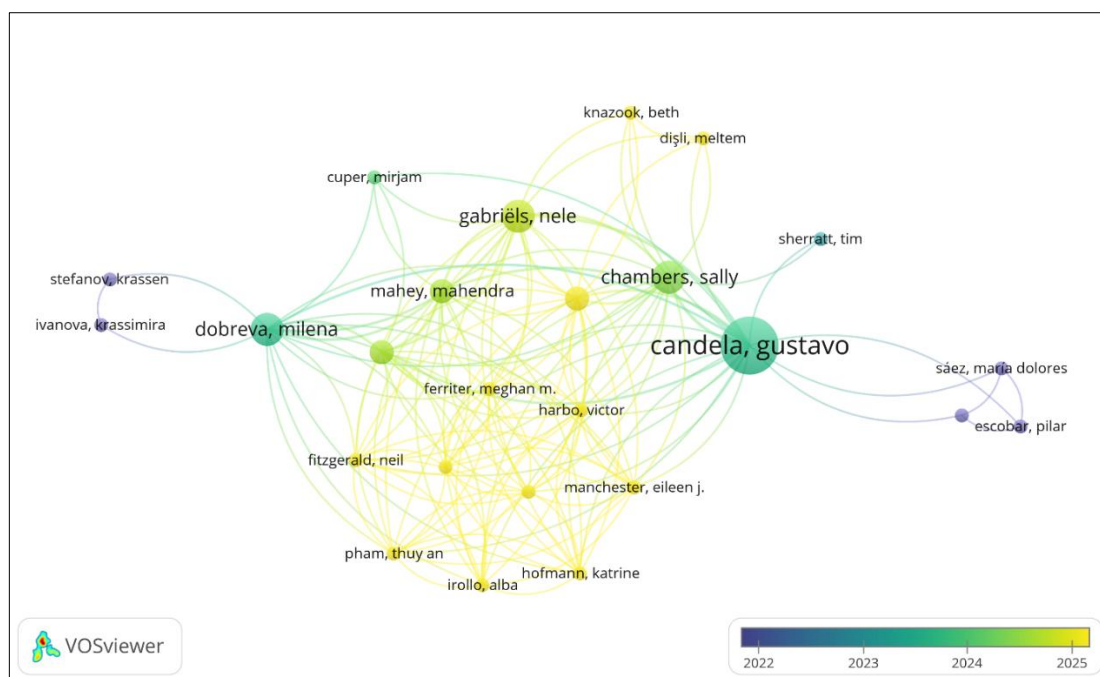
ผลการวิเคราะห์เครือข่ายการอ้างอิงร่วมกันของผู้เขียนบทความวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM (Galleries, Libraries, Archives, Museums) ด้วยโปรแกรม VOSviewer พบว่า สามารถจำแนกเครือข่ายนักวิจัยออกเป็น 5 กลุ่มคลัสเตอร์หลัก ซึ่งสะท้อนถึงขอบเขตความสนใจทางวิชาการที่แตกต่างกัน โดย กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 1 (สีน้ำเงิน) มีนักวิจัยเด่นคือ Candela, Gustavo ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลสูงสุดในเครือข่าย ร่วมกับ Escobar, Pilar และ Sáez, María Dolores ขณะที่ กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 2 (สีแดง) ที่มีสมาชิกมากที่สุด นำโดย Hofmann, Katrine และ Manchester, Eileen J. ซึ่งมีเครือข่ายความเชื่อมโยงภายในที่หนาแน่น ส่วนกลุ่มคลัสเตอร์ที่ 3 (สีเขียว) ซึ่งรวมถึง Gabriels, Nele และ Chambers, Sally วางตัวอยู่ตรงกลางและเชื่อมโยงกับกลุ่มหลักอื่น ๆ เช่นเดียวกับ กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 4 (สีม่วง) ที่มี Dobрева, Milena และ Stefanov, Krassen ทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมโยงสำคัญ และสุดท้ายคือ กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 5 (สีเหลือง) ที่มีสมาชิกน้อยที่สุด เช่น Mahey, Mahendra โดยภาพรวมของเครือข่ายแสดงให้เห็นว่าแม้จะมีกลุ่มความสนใจที่แยกจากกัน แต่มีการอ้างอิงร่วมกันอย่างต่อเนื่องใน

ประเด็นวิจัย GLAM ที่หลากหลาย ตั้งแต่เทคโนโลยี การจัดการ ไปจนถึงนโยบายต่างๆ ดังได้แสดงไว้ในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 เครือข่ายการอ้างอิงร่วมกันของผู้แต่ง (Co-citation Network) (ที่มา: ผู้เขียน, 2024)

อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ ด้วยเทคนิคการแบบซ้อนทับด้วยสีตามค่าเฉลี่ยปีที่เผยแพร่ (Overlay Visualization) แสดงให้เห็นถึงพลวัตขององค์ความรู้จากเครือข่ายการอ้างอิงร่วมกันของผู้เขียนบทความวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM (Galleries, Libraries, Archives, Museums) พบว่าสามารถจำแนกเป็นกลุ่มงานวิจัยที่ดั้งเดิม (2022–2023) มักเป็นงานที่มีอิทธิพลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งรวมถึงงานของ Candela, Gustavo และ Dobрева, Milena ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างรากฐานของสาขา ส่วนงานวิจัยที่มีความทันสมัยที่สุด (2024-2025) คือกลุ่มที่วางตัวอยู่บริเวณกลางถึงด้านล่างของเครือข่าย เช่น กลุ่มที่มี Hofmann, Katrine, Manchester, Eileen J., Gabriels, Nele และ Chambers, Sally โดยกลุ่มเหล่านี้เสนอหัวข้อที่ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ซึ่งบ่งชี้ว่าแม้จะมีแกนหลักที่มั่นคง แต่สาขา GLAM ก็กำลังถูกขับเคลื่อนด้วยงานวิจัยใหม่ที่กำลังพัฒนาอย่างรวดเร็วในช่วงปัจจุบัน ดังได้แสดงไว้ในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 เครือข่ายการอ้างอิงร่วมกันของผู้แต่ง (Co-citation Network) โดยวิเคราะห์แบบซ้อนทับด้วย
สีตามค่าเฉลี่ยปีที่เผยแพร่ (Overlay Visualization) (ที่มา: ผู้เขียน, 2024)

(2.3) ผลการวิเคราะห์การใช้คำสำคัญร่วม (Co-occurrence)

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้คำสำคัญร่วมกัน (Co-occurrence) ของผู้เขียนบทความวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM (Galleries, Libraries, Archives, Museums) โดยใช้โปรแกรม VOSviewer พบว่าสามารถจำแนกออกเป็น 8 กลุ่มคลัสเตอร์ (Clusters) ซึ่งขยายขอบเขตความรู้เชิงบูรณาการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มคลัสเตอร์สีน้ำเงิน กลุ่มนี้เป็นแกนกลางและครอบคลุมประเด็นการประยุกต์ใช้และการมีส่วนร่วมจากภายนอก โดยมีคำว่า glam เป็นคำสำคัญที่มีขนาดใหญ่ที่สุด เชื่อมโยงกับ การระดมพลังจากมวลชน (crowdsourcing) และ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร (non-profit) นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับด้านเทคนิคและการจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ อาทิ การทำเหมืองข้อมูล (data mining) การวิเคราะห์ข้อมูล (data analysis) คุณภาพข้อมูล (data quality) และการสำรวจระยะไกล (remote sensing) รวมถึงบทบาทของศูนย์ GLAM (glam center) และหอจดหมายเหตุดิจิทัล (digital archives) เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 กลุ่มคลัสเตอร์สีเขียวมุ่งเน้นไปที่โครงสร้างพื้นฐานของ GLAM โดยคำสำคัญหลักประกอบด้วยสถาบัน GLAM (glam institutions) ชุดข้อมูล GLAM (glam datasets) พื้นที่ข้อมูล (data spaces) เมทาดาตา (metadata) ข้อมูลเชื่อมโยง (linked data) เว็บเชิงความหมาย (semantic web) และข้อมูลเปิด (open data)

กลุ่มที่ 3 กลุ่มคลัสเตอร์สีแดงมุ่งเน้นไปที่การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลกับมรดกทางวัฒนธรรมดิจิทัล (digital cultural heritage) และมนุษยศาสตร์ดิจิทัล (digital humanities) งานวิจัยในกลุ่มนี้มีการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง อาทิ การเรียนรู้ของเครื่อง (machine learning) นวัตกรรม (innovation) การจัดแสดงนิทรรศการ (exhibition) รวมถึงบทบาทของพิพิธภัณฑ์ (museums) ในการจัดการคอลเลกชันดิจิทัล (digital collections)

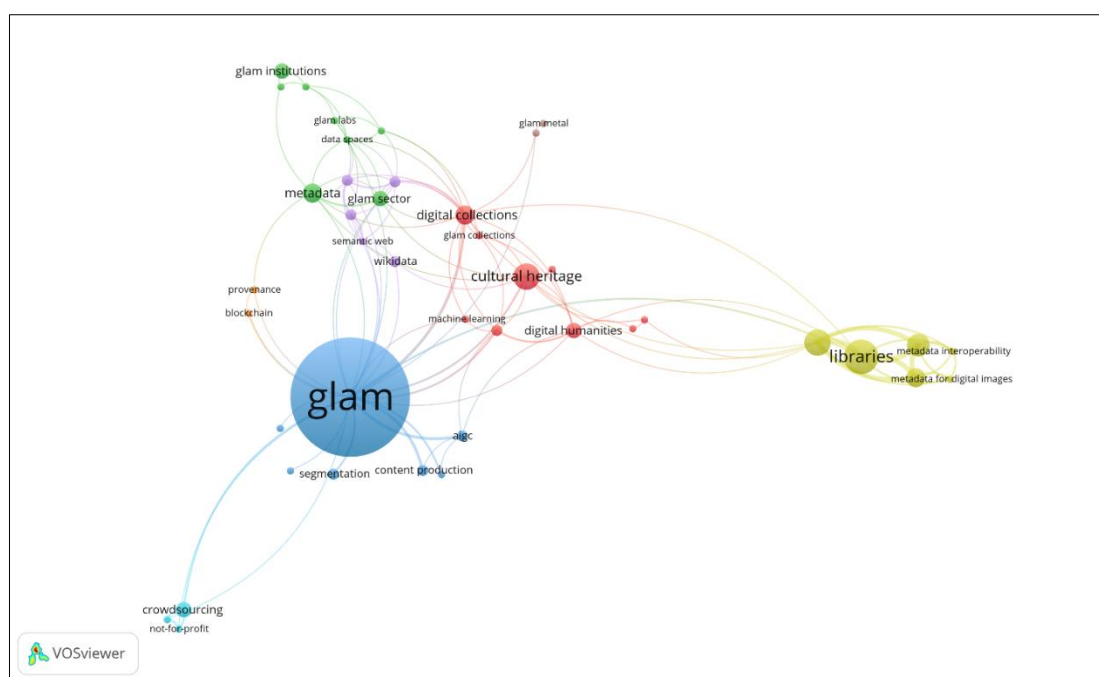
กลุ่มที่ 4 กลุ่มคลัสเตอร์สี่เหลี่ยมเน้นไปที่การบริหารห้องสมุด (libraries) การกำกับดูแล (governance) และ งบประมาณ (budgets) ซึ่งสะท้อนถึงงานวิจัยที่มุ่งเน้นความยั่งยืนและการบริหารจัดการเชิงสถาบันของห้องสมุด

กลุ่มที่ 5 กลุ่มคลัสเตอร์สี่น้ำตาลครอบคลุมการจัดการสารสนเทศและการค้นคืน (information retrieval) โดยมีคำหลัก คือ สารสนเทศ (information) และคอลเลกชัน GLAM (glam collections)

กลุ่มที่ 6 กลุ่มคลัสเตอร์สีม่วงเน้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลดิจิทัล โดยมีคำสำคัญหลัก คือ เทคโนโลยีบล็อกเชน (blockchain) และแหล่งกำเนิด (provenance) ของทรัพยากรสารสนเทศ

กลุ่มที่ 7 กลุ่มคลัสเตอร์สีชมพูมุ่งเน้นไปที่แพลตฟอร์มหรือชุดข้อมูลเฉพาะ คือ Wikidata ซึ่งแสดงถึงความสนใจเฉพาะด้านในการใช้ประโยชน์จากโครงการวิกิพีเดียสำหรับนักวิจัยในสถาบัน GLAM

กลุ่มที่ 8 กลุ่มคลัสเตอร์สีฟ้าเน้นไปที่บทบาทของผู้ใช้ในการสร้างเนื้อหา คือ การผลิตเนื้อหาที่สร้างโดยผู้ใช้ (user-generated content production) ซึ่งบ่งชี้ถึงแนวโน้มของสถาบัน GLAM ในการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และเพิ่มคุณค่าให้กับคอลเลกชันอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 5 การใช้คำสำคัญร่วม (Co-occurrences) ด้วยโปรแกรม VOSviewer (ที่มา: ผู้เขียน, 2024)

(2.4) แนวโน้มการศึกษาวิจัย (Thematic Evolution)

ผลการวิเคราะห์แนวโน้มบทความวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM (Galleries, Libraries, Archives, Museums) ด้วยโปรแกรม Bibliometrix พบว่าวิวัฒนาการของการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา (รายละเอียดในภาพที่ 6) ดังนี้

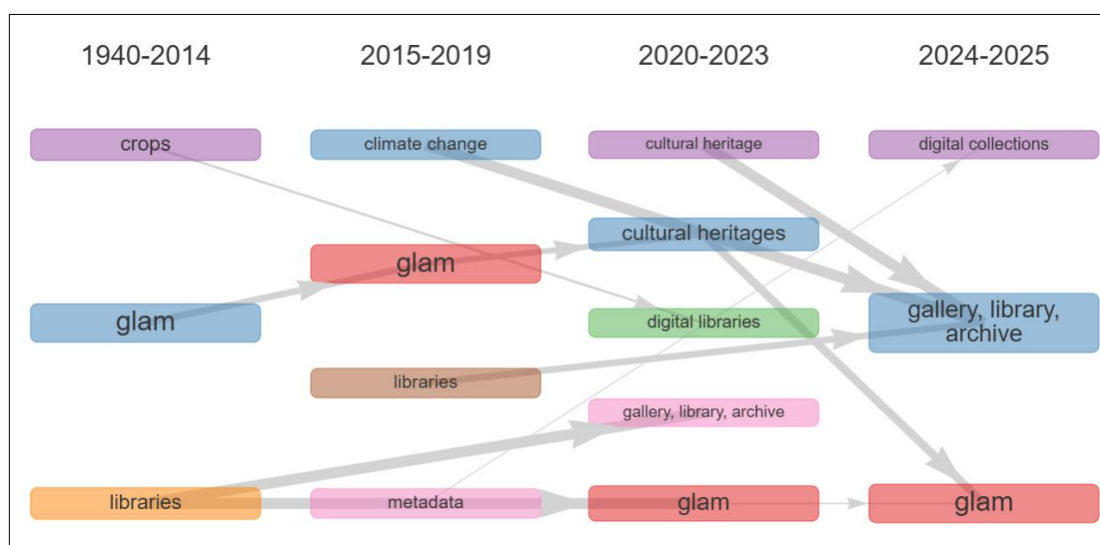
ในช่วงเริ่มต้นระหว่างปี 1940–2014 งานวิจัยในช่วงแรกเริ่มนี้มีความสนใจในหัวข้อที่หลากหลายและยังไม่เฉพาะเจาะจงมากนัก คำสำคัญหลักที่ปรากฏ คือ ห้องสมุด (libraries) และ

สถาบันแกรม (glam) ซึ่งเป็นสัญญาณของการใช้ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุเป็นแหล่งจัดเก็บข้อมูลที่หลากหลายตั้งแต่ช่วงต้น

ต่อมาในช่วงปี 2015–2019 งานวิจัยเริ่มมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับประเด็นระดับโลกที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างข้อมูล คำสำคัญที่เด่นชัด คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (climate change), แกรม (glam), ห้องสมุด (libraries), และเมทาดาตา (metadata) การเชื่อมโยงเช่นนี้บ่งชี้ถึงการขยายบทบาทของสถาบัน GLAM ในการจัดการข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ค้นหาและเข้าถึงได้ง่ายขึ้น

ช่วงการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลปี 2020–2023 เป็นช่วงเวลาที่งานวิจัยเกี่ยวกับ GLAM มีความเฉพาะเจาะจงและมุ่งสู่ดิจิทัลอย่างชัดเจน โดยมุ่งเน้นที่มรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) และมีการพัฒนาจากห้องสมุดทั่วไปไปสู่ห้องสมุดดิจิทัล (digital libraries) นอกจากนี้ยังเริ่มมีการใช้คำที่รวมกลุ่มสถาบันของหอศิลป์ (Galleries) ห้องสมุด (Libraries) หอจดหมายเหตุ (Archives) และพิพิธภัณฑ์ (Museums) ซึ่งแสดงถึงแนวโน้มของการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างสถาบัน GLAM เหล่านี้เพื่อการจัดการและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในรูปแบบดิจิทัล

ช่วงแนวโน้มในอนาคตในช่วงปี 2024–2025 การวิจัยมีแนวโน้มล่าสุดโดยมุ่งเน้นไปที่ผลผลิตที่เป็นรูปธรรมคือ คอลเลกชันดิจิทัล (digital collections) ปัญญาประดิษฐ์ (artificial Intelligence) โดยคำสำคัญที่เป็นแกนกลางจากทุกช่วงเวลายังคงเป็น GLAM และคำในเครือข่ายของหอศิลป์ (Galleries) ห้องสมุด (Libraries) หอจดหมายเหตุ (Archives) และพิพิธภัณฑ์ (Museums) ซึ่งยืนยันว่าหัวข้อเหล่านี้ยังคงเป็นประเด็นสำคัญและเป็นเป้าหมายหลักของการวิจัยในปัจจุบันและอนาคตอันใกล้

ภาพที่ 6 แนวโน้มการศึกษาวิจัย (Thematic Evolution) (ที่มา: ผู้เขียน, 2024)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบและวิเคราะห์บรรณมิติของบทความวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM (Galleries, Libraries, Archives, Museums) ในฐานข้อมูล SCOPUS ช่วงปี ค.ศ. 1940–2025 โดยใช้กระบวนการตามแนวทาง PRISMA (Moher et al., 2009; Page et al., 2021) พบบทความจำนวนทั้งสิ้น 327 รายการ และมีแนวโน้มการวิจัยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมี

หัวข้อวิจัยแบ่งออกเป็น 8 กลุ่มคลัสเตอร์ ได้แก่ (1) บทบาทของศูนย์ GLAM (2) ข้อมูลเปิด (GLAM open data) (3) มนุษยศาสตร์ดิจิทัล (digital humanities) (4) การกำกับดูแลสถาบัน GLAM (GLAM governance) (5) การค้นคืนสารสนเทศ GLAM (GLAM information retrieval) (6) ทรัพยากรสารสนเทศบนเทคโนโลยีบล็อกเชน (blockchain) (7) สารานุกรมข้อมูลสถาบัน GLAM (8) บทบาทของผู้ใช้ในการสร้างเนื้อหาของสถาบัน GLAM สำหรับแนวโน้มนการศึกษาวิจัย พบว่า แบ่งเป็น 4 ช่วงเวลา ดังนี้ (1) ปี ค.ศ. 1940–2014 ยุคบุกเบิกที่ผลงานวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM มีความแยกส่วนกันอย่างชัดเจน (2) ปี ค.ศ. 2015–2019 ยุคเชื่อมโยงความรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มสถาบัน GLAM (3) ปี ค.ศ. 2020–2022 ยุคเปลี่ยนผ่านบทบาทของสถาบัน GLAM สู่ความเสมือนจริงในยุคดิจิทัล (4) ปี 2023–2025 ยุคที่บทบาทของสถาบัน GLAM ได้บูรณาการข้ามศาสตร์กับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญของสถาบัน GLAM จากบทบาทดั้งเดิมในฐานะผู้อนุรักษ่มรดกทางวัฒนธรรม ไปสู่การเป็นศูนย์กลางสารสนเทศและชุดข้อมูลเชิงบูรณาการ (Candela et al., 2024; Net et al., 2024)

ผลการวิจัยสะท้อนถึงความสำเร็จของบทบาทในการรวมกลุ่มของสถาบันภายใต้คำว่า GLAM ซึ่งบัญญัติโดย Zorich et al. (2008) เพื่อสื่อถึงสถาบันที่มีบทบาทในการอนุรักษ่มรดกทางวัฒนธรรมและความทรงจำของมนุษยชาติ การค้นพบว่าในช่วงปี ค.ศ. 2015–2019 เป็นยุคเชื่อมโยงความรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มสถาบัน GLAM สะท้อนให้เห็นว่าความแตกต่างในบทบาทเชิงพาณิชย์ของหอศิลป์ในอดีตที่เคยถูกใช้เป็นเหตุผลในการแบ่งแยกหอศิลป์ออกจากกลุ่ม LAM ได้ถูกลดทอนลงในปัจจุบัน (Dempsey, 1999) ทำให้เกิดการฟื้นฟูความร่วมมือในการสงวนรักษาความทรงจำของมนุษยชาติผ่านการบริหารคอลเล็กชันดิจิทัล (Warren & Matthews, 2018) นำไปสู่การยอมรับหอศิลป์ให้เป็นส่วนหนึ่งในสถาบัน GLAM อย่างเต็มรูปแบบ (Kennan & Lymn, 2019) และกลายเป็นจุดยืนร่วมกันที่ชัดเจนในการให้บริการสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพแก่ผู้ใช้ (Salse et al., 2024)

การเปลี่ยนผ่านของสถาบัน GLAM จากบทบาทดั้งเดิมในฐานะผู้พิทักษ่มรดก ไปสู่การเป็นศูนย์กลางข้อมูลเชิงบูรณาการ โดยผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าแนวโน้มนการศึกษาวิจัยล่าสุด (ค.ศ. 2023–2025) ได้เข้าสู่ยุคที่บทบาทของสถาบัน GLAM ได้บูรณาการข้ามศาสตร์กับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ซึ่งสอดคล้องกับบทนำที่ระบุว่าสถาบัน GLAM ได้รับความสนใจในฐานะแหล่งเก็บรักษาข้อมูลด้านมรดกทางวัฒนธรรมและวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การวิจัย และการพัฒนานวัตกรรม (Candela et al., 2024) สำหรับปรากฏการณ์ของการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเปิด (GLAM open data) สะท้อนถึงการประยุกต์ใช้นวัตกรรมเพื่อสร้างความร่วมมือและแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างสถาบัน (Pratiwi et al., 2020) นอกจากนี้ การที่สถาบัน GLAM เริ่มมีการวิจัยเกี่ยวข้องกับด้านสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ถือเป็นกรณีศึกษาที่ยึดโยงสถาบันไว้ด้วยกันผ่านประเด็นร่วมสมัย เพื่อสร้างคุณค่าตามเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) (Kwiecien et al., 2025)

สำหรับความหลากหลายของหัวข้อวิจัยที่แบ่งออกเป็น 8 กลุ่มคลัสเตอร์ ตั้งแต่เรื่อง การกำกับดูแล ไปจนถึง บทบาทของผู้ใช้ในการสร้างเนื้อหา สะท้อนให้เห็นว่าความแตกต่างในการปฏิบัติงาน อาทิ ด้านโครงสร้างข้อมูลและเมทาดาทา (Zeng & Qin, 2016) ยังคงเป็นประเด็นท้าทายสำคัญในการผนวกบทบาทเข้าด้วยกัน โดยความแตกต่างนี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางวิชาชีพและวัฒนธรรมองค์กร (Warren & Matthews, 2018) ซึ่งแต่ละสถาบันล้วนมีศาสตร์เฉพาะทางที่แยกจากกัน

ตามมาตรฐานวิชาชีพเดิม (Trant, 2009) จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ต้องมีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรที่หลอมรวมทักษะที่เหมาะสมสำหรับบุคลากรในสถาบัน GLAM (Ray, 2009) เพื่อพัฒนาทักษะเชิงบูรณาการให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรเชิงบูรณาการของสำนักวิชาสารสนเทศ (iSchool) ในต่างประเทศ (Shu & Mongeon, 2016)

องค์ความรู้ที่สถาบัน GLAM นำมาแลกเปลี่ยนและประยุกต์ใช้งานร่วมกัน (Shared Knowledge) ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในมิติของโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ โดยมีประเด็นเรื่องการจัดการข้อมูลเปิด (Open Data) และเมทาดาทา (Metadata) เป็นแกนหลักสำคัญ (Salse et al., 2024) ตลอดจนการใช้แพลตฟอร์มอย่าง Wikidata และการระดมพลังจากมวลชน (Crowdsourcing) เพื่อสร้างเนื้อหาโดยผู้ใช้ (User-generated content) เป็นจุดเชื่อมโยงที่ทำให้สถาบันเหล่านี้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Logan & Liew, 2023) ปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงการลดทอนเส้นแบ่งทางวิชาชีพเพื่อมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางข้อมูลที่เปิดกว้างและส่งเสริมการเข้าถึงของสาธารณชนในบริบทดิจิทัล (VanderBerg, 2012; Avdikos et al., 2024)

ในขณะเดียวกัน ยังคงพบองค์ความรู้เฉพาะทาง (Domain-Specific Knowledge) ที่สะท้อนถึงระเบียบวิธีปฏิบัติงานที่แตกต่างกันตามมาตรฐานวิชาชีพของแต่ละหน่วยงาน โดยกลุ่มห้องสมุด (Libraries) มีความโดดเด่นในด้านการกำกับดูแลสถาบันและการบริหารงบประมาณ ในขณะที่กลุ่มหอจดหมายเหตุ (Archives) มุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีเพื่อตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงและแหล่งกำเนิด (Provenance) ของทรัพยากรสารสนเทศ สำหรับกลุ่มพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ (Museums and Galleries) จะให้ความสำคัญกับมิติมนุษยศาสตร์ดิจิทัลและการสร้างประสบการณ์ร่วมผ่านการจัดนิทรรศการ (Gooch et al., 2025) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสถาบัน GLAM ในปัจจุบันมีการบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ร่วมกันมากขึ้นเพื่อลดการแบ่งแยกของข้อมูล (Dutta & Mukhopadhyay, 2022) แต่ยังคงรักษาความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านตามอัตลักษณ์ของแต่ละสถาบันไว้ได้อย่างสมดุล

กล่าวโดยสรุปจากการวิเคราะห์แนวโน้มการวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน GLAM ในช่วงแปดทศวรรษที่ผ่านมา (ค.ศ. 1940–2025) ได้เห็นวิวัฒนาการที่สำคัญตั้งแต่การเป็นหน่วยงานที่แยกส่วนกันอย่างชัดเจนในยุคบุกเบิกไปสู่การบูรณาการที่เชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพในยุคปัจจุบัน การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวผ่านการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์และนวัตกรรมต่าง ๆ แต่ยังสะท้อนถึงบทบาทเชิงรุกของสถาบัน GLAM ที่ตอบสนองประเด็นร่วมสมัยในสังคม โดยเฉพาะการรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต และด้านแหล่งอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (Kongpoon, 2025) ทั้งนี้ ความแตกต่างของอัตลักษณ์ทางวิชาชีพภายใต้ร่มใหญ่ของคำว่า “GLAM” ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรและทักษะเชิงบูรณาการสำหรับบุคลากรเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบัน “GLAM” (Mukhlis & Laugu, 2023; Jubaidi, 2021) รวมทั้งส่งเสริมให้สถาบันเหล่านี้สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบัน GLAM ในระดับชาติและนานาชาติ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ และนวัตกรรมเชิงบูรณาการ ซึ่งมุ่งเน้นการขยายขอบเขตประโยชน์สู่สังคมผ่านการส่งเสริมการเข้าถึงมรดกทางวัฒนธรรมแบบเปิด (Open Access to Cultural Heritage) เพื่อลดช่องว่างในการเข้าถึงความรู้และทรัพยากรสารสนเทศอันทรงคุณค่า สิ่งนี้จะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของสถาบัน GLAM ทั้งในกลุ่มหอศิลป์ หอสมุด หอจดหมายเหตุ และพิพิธภัณฑ์ ให้สามารถตอบสนองบทบาทที่หลากหลายและซับซ้อนยิ่งขึ้นในบริบทสังคมร่วมสมัย โดยเฉพาะการทำหน้าที่เป็นพื้นที่ทางปัญญาที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement) ในการร่วมสร้างและสืบสานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ตลอดจนการเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ของประชาชนทุกกลุ่มอย่างยั่งยืน การสร้างเครือข่ายดังกล่าวควรมุ่งเน้นที่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านข้อมูล การกำหนดมาตรฐานเมตาดาตาร่วมกัน และการพัฒนาทักษะเชิงบูรณาการของบุคลากรในสถาบัน GLAM อย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถส่งมอบคุณค่าสู่สังคมในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

สถาบัน GLAM ควรพัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลข้ามวิชาชีพควบคู่กับการผลักดันกรอบการทำงานข้อมูลเปิด (Open GLAM Data Framework) เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างไร้รอยต่อ (Interoperability) นอกจากนี้ ควรนำฐานข้อมูลที่บูรณาการแล้วไปต่อยอดเป็นแพลตฟอร์มนิทรรศการดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลแบบเปิดและสนับสนุนการเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เพื่อยกระดับประสิทธิภาพของสถาบัน GLAM ให้ตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการศึกษาทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบและการวิเคราะห์บรรณมิติในครั้งนี้ได้ใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูล SCOPUS ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการสร้างความเข้าใจในบริบทของสถาบัน GLAM อย่างครอบคลุม จึงควรมีการศึกษาบรรณมิติของงานวิจัยที่เผยแพร่ในฐานข้อมูลอื่น เช่น Web of Science และฐานข้อมูล ThaiJo เพื่อตรวจสอบว่าแนวคิดและนวัตกรรมเชิงบูรณาการของสถาบัน GLAM ในระดับสากลได้รับการถ่ายทอดและปรับประยุกต์ใช้ในบริบทไทยอย่างไร นอกจากนี้ ควรเพิ่มมิติการศึกษาเปรียบเทียบในระดับภูมิภาค (Regional Comparison) โดยวิเคราะห์เชิงลึกถึงความแตกต่างของทิศทางและแนวโน้มการวิจัยระหว่างภูมิภาคเอเชีย ยุโรป และอเมริกา ตลอดจนประยุกต์ใช้การวิเคราะห์เครือข่ายความร่วมมือ (Collaboration Network) ทั้งในระดับประเทศและระดับสถาบัน เพื่อให้เห็นภาพพลวัตการไหลเวียนและถ่ายทอดองค์ความรู้ระดับสากล ซึ่งผลการศึกษาที่ครอบคลุมมิติเหล่านี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการออกแบบหลักสูตรการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของสถาบัน GLAM ในประเทศ รวมถึงการกำหนดแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของบทบาทสถาบันในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- Avdikos, V., Dragouni, M., Michailidou, M., and Pettas, D. (2024). Rethinking GLAMs as commons: a conceptual framework. **Open Research Europe**, 3,157.
<https://doi.org/10.12688/openreseurope.16473.2>
- Borgman, C. L. (2007). **Scholarship in the digital age: Information, infrastructure, and the Internet**. MIT Press.
- Candela, G., Cuper, M., Holownia, O., Gabriëls, N., Dobрева, M., and Mahey, M. (2024). A systematic review of Wikidata in GLAM institutions: a labs approach. In: **Linking Theory and Practice of Digital Libraries: 28th International Conference on Theory and Practice of Digital Libraries, TPDL 2024, Ljubljana, Slovenia, September 24–27, 2024, Proceedings, Part II**. (pp. 34–50). Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg.
https://doi.org/10.1007/978-3-031-72440-4_4
- Candela, L., Castelli, D., and Nika, I. (2022). Cultural Heritage and its Digital Life: The European Open Science Cloud (EOSC) as a game-changer for GLAMs. **Journal of Information Science**, 48(2), 159–176. <https://doi.org/10.1177/0165551520950246>
- Champion, E., Bruno, F., Tola, V., Brizzi, A., and Cuzzocrea, G. (2020). The potential of virtual reality for immersive experiences in archaeological heritage. **Virtual Archaeology Review**, 11(23), 1–13. <https://doi.org/10.4995/var.2020.13226>
- Dempsey, L. (1999). Scientific, industrial, and cultural heritage: A shared approach. **Ariadne**, (22). Retrieved from <http://www.ariadne.ac.uk/issue/22/dempsey/>
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., and Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. **Journal of Business Research**, 133, 285–296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Durmaz, Ş., Çivilidağ, A., and Işık, M. (2023). Analysis of the studies on green jobs by bibliometric analysis method. **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 10(1), 688. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.1220252>
- Dutta, A. and Mukhopadhyay, P. (2022). Towards unified retrieval system for GLAM institutions in India: Designing a prototype for biblio-cultural information space. **Annals of Library and Information Studies**, 69(1), 75-91.
<https://doi.org/10.56042/alis.v69i1.58292>
- Gooch, M., Kahn, R., and Kugeler, E. (2025). Human perspectives and social infrastructures: Prioritising people in GLAM digitisation. **Journal of Open Humanities Data**, 11.
<https://doi.org/10.5334/johd.274>
- Hjørland, B. (2017). Domain analysis. **Knowledge Organization**, 44(6), 436–464.
<https://doi.org/10.5771/0943-7444-2017-6-436>

- Jubaidi, M. (2021). KONSEP GLAM (GALERY, LIBRARY, ARCHIVE, DAN MUSEUM) SEBUAH KOLABORASI MEDIA INFORMASI DI MUHAMMADIYAH ABAD KE-2 **Publication Library and Information Science**, 5(1), 35
<https://doi.org/10.24269/pls.v5i1.3867>
- Kennan, M. A., and Lymn, J. (2019). Where is the I(nformation) in GLAM? Education, knowledge and skill requirements of professionals working in GLAM sector institutions. **Journal of the Australian Library and Information Association**, 68(3), 253–264. <https://doi.org/10.1080/24750158.2019.1613708>
- Kongpoon, K. (2025). Application of learning resources for lifelong learning. **Journal of Applied Information Technology**, 6(2), 1–14. Retrieved from https://so09.tci-thaijo.org/index.php/jait_ssru/article/view/4143 [In Thai]
- Kraus, S., Breier, M., Lim, W. M., DabiĆ, M., Kumar, S., Kanbach, D. K., Mukherjee, D., Corvello, V., Chousa, J. P., Liguori, E. W., Palacios-Marqués, D., Schiavone, F., Ferraris, A., Fernandes, C., and Ferreira, J. J. (2022). Literature reviews as independent studies: guidelines for academic practice. **Review of Managerial Science**, 16(8), 2577. <https://doi.org/10.1007/s11846-022-00588-8>
- Kumar, R. (2025). Bibliometric Analysis: Comprehensive Insights into Tools, Techniques, Applications, and Solutions for Research Excellence. **Spectrum of Engineering and Management Sciences**, 3(1), 45. <https://doi.org/10.31181/sems31202535k>
- Kwiecien, K., Chansanam, W., and Tuamsuk, K. (2025). Digital cultural heritage in Southeast Asia: Knowledge structures and resources in GLAM institutions. **Informatics**, 12(3), 96. <https://doi.org/10.3390/informatics12030096>
- Linnenluecke, M. K., Marrone, M., and Singh, A. K. (2019). Conducting systematic literature reviews and bibliometric analyses. **Australian Journal of Management**, 45(2), 175. <https://doi.org/10.1177/0312896219877678>
- Logan, M. A., and Liew, C. L. (2023). GLAM Convergence Revisited: An Examination of User Perception and Experience. **Journal of Library Administration**, 63(8), 1014. <https://doi.org/10.1080/01930826.2023.2281340>
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G., and The PRISMA Group. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. **PLoS Medicine**, 6(7), Article e1000097. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000097>
- Mukdamanee, V. (2022). Art gallery. In: **Thai Encyclopedia for Youth by Royal Command of His Majesty the King** (Vol. 37, p. 41). Thai Encyclopedia for Youth Project Foundation under the Royal Patronage of His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great. [In Thai]

- Mukhlis, and Laugu, N. (2023). Digital convergence and memory information systems in developing the performance of galleries, libraries, archives, and museums (GLAM). In: Gabbay, L.K. (Ed.). **Aspects of digital libraries - Digitization, standards, open access, repositories and user's skills**. IntechOpen.
<https://doi.org/10.5772/intechopen.1002054>
- Net, F., Folia, M., Casals, P., Bagdanov, A. D., and Gómez, L. (2024). EUFCC-340K: A faceted hierarchical dataset for metadata annotation in GLAM collections. **arXiv: 2406.02380 [cs.CV]**. <https://doi.org/10.48550/arxiv.2406.02380>
- Öztürk, O., Kocaman, R., and Kanbach, D. K. (2024). How to design bibliometric research: an overview and a framework proposal. **Review of Managerial Science**, 18(11), 3333.
<https://doi.org/10.1007/s11846-024-00738-0>
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., and Mulrow C. D. (2021) The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. **PLoS Medicine**, 18(3): e1003583.
<https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1003583>
- Pratiwi, K. Y., Suprihatin, S., and Setiawan, B. (2020). Analisis Penerapan Konsep GLAM (Gallery, Library, Archives, Museum) di Perpustakaan Bung Karno Blitar. **JPUA Jurnal Perpustakaan Universitas Airlangga Media Informasi Dan Komunikasi Kepustakawanan**, 9(2), 53. <https://doi.org/10.20473/jpua.v9i2.2019.53-62>
- Pritchard, A. (1969). Statistical Bibliography or Bibliometrics. **Journal of Documentation**, 25, 348-349.
- Rahaman, H., Sun, J., and Ma, X. (2019). Current status and future trends in the application of 3D printing in cultural heritage conservation. **Digital Applications in Archaeology and Cultural Heritage**, 12, e00102. <https://doi.org/10.1016/j.daach.2019.e00102>
- Ray, J. (2009). Sharks, digital curation, and the education of information professionals. **Museum Management and Curatorship**, 24(4), 357–368.
- Rovira, M. S. i, Jornet, N., and Guallar, J. (2021). El patrimonio universitario desde una perspectiva GLAM. Análisis de los sitios web de las universidades europeas. **Revista General de Información y Documentación**, 31(2), 521.
<https://doi.org/10.5209/rgid.77215>
- Royal Institute. (2011). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 [Royal Institute dictionary 2011]**. Nanmeebooks. [In Thai]
- Salse, M., Guallar-Delgado, J., Benito, N. J. i, Bretos, M. P. M., and Silvestre-Canut, J. O. (2024). GLAM metadata in museums and university collections: a state-of-the-art (Spain and other European countries). **Global Knowledge Memory and Communication**, 73, 477. <https://doi.org/10.1108/gkmc-06-2022-0133>

- Shu, F., and Mongeon, P. (2016). LIS curriculum: An examination of core course content in North American iSchools. **Education for Information**, 32(4), 361–377.
<https://doi.org/10.3233/EFI-160995>
- Terras, M. (2021). The challenge of the data landscape: Infrastructure, governance, and skills in digital humanities and cultural heritage. **Big Data & Society**, 8(1).
<https://doi.org/10.1177/20539517211006165>
- Trant, J. (2009). Coming together: Museums, libraries, and archives. **Library Trends**, 57(2), 265–282. <https://doi.org/10.1353/lib.0.0058>
- VanderBerg, R. (2012). Converging libraries, archives and museums: overcoming distinctions, but for what gain? **Archives and Manuscripts**, 40(3), 136.
<https://doi.org/10.1080/01576895.2012.735826>
- Voutssas-M., J. (2023). Bibliotecas, archivos y museos: bases para su convergencia LAM. **Investigación Bibliotecológica: archivonomía bibliotecología e información**, 37(95), 117. <https://doi.org/10.22201/iibi.24488321xe.2023.95.58779>
- Warren, E., and Matthews, G. (2018). Public libraries, museums and physical convergence: Context, issues, opportunities: A literature review Part 1. **Journal of Librarianship and Information Science**, 51(4), 1120–1133.
<https://doi.org/10.1177/0961000618769720>
- Wati, A. A., and Rahmi, Rahmi. (2021). LAM (Libraries, Archives, Museums) dalam preservasi pengetahuan. **Berkala Ilmu Perpustakaan Dan Informasi**, 17(2), 181.
<https://doi.org/10.22146/bip.v17i2.1722>
- Weenasonti, V. (2020). จดหมายเหตุนี้อะไร [What is an archive?]. National Archives of Thailand. [In Thai].
- Yeoh, B. S. A. (1996). Runes of the city: The sacred and the secular in the urban landscape. **Cities**, 13(5), 287–293. [https://doi.org/10.1016/0264-2751\(96\)00028-5](https://doi.org/10.1016/0264-2751(96)00028-5)
- Zeng, M. L., and Qin, J. (2016). **Metadata**. (2nd ed.). ALA Neal-Schuman.
- Zorich, D. M., Waibel, G., and Erway, R. (2008). **Beyond the Silos of the LAMs: Collaboration Among Libraries, Archives and Museums**. OCLC Research.